

PARLAMENTI KÖNYVTÁRAK.*

Minden, legalább bizonyos mértékben nyilvános könyvtár eredményes működéséhez szükséges, hogy az a kép, amely róla az olvasóközönségben, más könyvtárak vagy kulturális intézmények vezetőiben él, helyes legyen. Meg kell időről-időre mutatnia magát, be kell számolnia működéséről, hogy tudják róla, milyen kulturális hivatás betöltésére vállalkozott, milyen olvasóközönséghez fordul, milyen igénnyel léphetnek fel vele szemben, milyen könyvanyag az, amelynek meglétére számítani lehet sajátos célkitűzéseinek ismerete mellett. Különösen áll ez ma a parlamenti könyvtárakra, amelyek eddig legszűkebbkörű olvasók szolgálatát tartva szem előtt, ezt a felvilágosító munkát kifelé elhanyagolták, aminek következtében nem egyszer a megérdemelnél erősebb kritikában volt részük, fejlesztésüket felesleges fényűzésnek tekintették s még létjogosultságukat is kétségbevonták olykor. Oka volt ennek a meg nem értésnek, hogy ezeknek a mult század folyamán keletkezett új könyvtáraknak belső szolgálati rendje, könyvtártechnikai berendezése sokszor nem volt oly tökéletes, mint régebbi könyvtáraké; könyvtárnokai elsősorban állami tisztviselők voltak, akik nem egyszer véletlenül, mert ott volt üresedés, kerültek egy tudományos intézmény szolgálatába; az elmélet embere gyanakodva nézett a katexochén cselekvő embernek, a politikusnak könyvtárára; egyesek a parlamentarizmus elleni kritikákat a parlamenti könyvtárakra is kiterjesztették; a történeti-filológiai képzettségű könyvtárnok bizalmatlan volt a modern könyvtárnokkal szemben, aki nem ősnymtatványok és kódexek légkörében élt, hanem hivatás-

* A m. könyvtárosok és levéltárosok országos kongresszusán 1936. okt. 3-án tartott felolvasás.

szerűleg az új, a legújabb könyvet kereste; a nyilvános köz-könyvtárak által elkényeztetett olvasó indokolatlannak tartotta a kisebbforgalmú és egyre értékesebb könyvanyaggal rendelkező, fejlődő, nem nyilvános könyvtárnak vele szemben érvényesülő korlátozó intézkedéseit stb. stb.

Ezeknek a tudományos közvéleményben és az olvasóközön-ségben élő véleményeknek, amelyek legtöbbször a tények nem teljes ismeretén, olykor rosszindulatú megítélésén alapultak, helyreigazítására alkalmas adatokat tartalmaztak azok az egyes parlamenti könyvtárról szóló nyomtatott katalógusaikhoz írt előszavak formájában, könyvtártani folyóiratokban vagy művekben megjelent történeti áttekintések, amelyek teljes vilá-gossággal és egyöntetűséggel határolták el a parlamenti könyv-tárak sajátos rendeltetését, gyűjtési területét, a többi könyv-táraktól eltérő belső szolgálatát. A könyvtártan és politika elmé-leti művelői azonban egészen a legutóbbi időkig megfeledeztek erről a könyvtár-típusról, úgy, hogy pl. a MILKAU által szer-kesztett nagy kézikönyvben pár szót kap csupán; LADEWIG a berlini Reichstag és Landtag könyvtáiról, mint negyedfokú tudományos könyvtárakról emlékezik meg (ide sorolja például az egyetemi könyvtárakat is) s valóban megállapításai nagyban és egészen helytállóan a fejlődés bizonyos fokát már elért par-lamenti könyvtárakat illetőleg, — egyébként legfeljebb, ha a ható-sági könyvtárakkal együtt, mint szakkönyvtárakról történt róluk említés. Ez annyival inkább különös, mert mint látni fogjuk, Európában ma már ezt a könyvtár-típust közel 30 fejlődő és életképes közép-könyvtár képviseli.

Ezek a könyvtárak a XIX. század folyamán a nyilvános diskusszió elvén alapuló parlamentárizmussal együtt fejlődtek; együtt az emberi fejlődésbe s az intellektus hatalmába vetett hittel, együtt a demokratikus társadalommal.

Csak futólag emlékezünk meg az 1800-ban alapított washing-toni Library of Congressről, amely szerény parlamenti könyv-tárból a könyvtári célokra hatalmas összegeket áldozó Egyesült Államok többmillió kötetet számláló, pompás palotában elhelye-zett nemzeti könyvtára lett. A továbbiakban kizárólag az európai parlamenti könyvtárakra leszünk tekintettel. Az 1933. évi Minerva 27 olyan könyvtárt tart nyilván, amelyek parlamenti

könyvtáraknak minősítendőek. Néhány adatot közlünk: a francia képviselőház könyvtára 1796-ban alakult — állománya 300.000 kötet. Az olasz képviselőház könyvtára (1848) 300.000, a berlini Reichstag könyvtára (1872) 265.000, a francia szenátus könyvtára (1818) 250.000, a görög képviselőház könyvtára (1875) 250.000, a belga parlament könyvtára (1843) 150.000, az olasz szenátus könyvtára (1848) 148.000, a magyar országgyűlés könyvtára (1866) 1933. év végén 138.740 kötettel rendelkezett (ma több, mint 150.000 kötetet számlál állományában). Több, mint 120.000 kötetből áll a berlini s a müncheni Landtag s a stockholmi Riksdag könyvtára — rendkívül gyorsan fejlődött a hatalmas budgettel dolgozó prágai parlamenti könyvtár, amelynek ma már több mint 90.000 kötete van, valamint a helsinki parlamenti könyvtár is, hasonló kötetszámmal. (A belgrádi parlamenti könyvtárnak 3.500 kötete van s a bukaresti parlamenti könyvtárra vonatkozólag adatokat nem tartalmaz a Minerva említett évfolyama.) Meg kell emlékeznünk végül az itt tárgyalt típushoz tartozó Népszövetségi Könyvtárról (1920) is, amely fejlődésének mértékével az összes európai parlamenti könyvtárakat felülmúlva, 1933-ban, 13 évi fennállás után, már 150.000 kötetet tart nyilván.

Ezeket a könyvtárakat abból a célból alapították, hogy a törvényhozóknak, törvényhozói munkájának gyakorlása közben segédeszközöket szolgáltatassanak, amint egy kedvelt hasonlat mondotta: a parlamenti viták fegyvertárát képezzék. Elsősorban törvénytarakat és rendelettárat szereztek be, amihez járult kezdetről fogva az eleinte időről-időre, majd rendszeresen megállapított budget mértéke szerint a jogi és történeti anyagnak gyűjtése is. Abban az arányban, ahogy az állami beavatkozás mértéke nő, bővül természetesen a parlamenti könyvtárak gyűjtési területe is. A fokozódó kívánalmaknak annál könnyebben tudnak eleget tenni, mert a saját költségvetésüket önmaguk megállapító parlamentek, különösen, ha az elnöki méltóságot könyvszerető és könyvpártoló személyiség tölti be, könnyen elő tudják teremteni a fedezetül szolgáló összegeket. Idővel ingyen jutnak a hivatalos kiadványokhoz, örökségképen megkapják egyik-másik politikus rájuk hagyott könyvtárát; majd az 1886. évi és 1923-ban megerősített és kibővített brüsszeli egyezmény csere-

viszonyt létesít a parlamenti nyomtatványok gyűjtésének lehetővé tétele céljából az egyes parlamenti könyvtárak között. Végül van parlamenti könyvtár, amely a kötelezpéldány előjogában is részesül, (amelyet természetesen a nyomtatványok egész területére vonatkozólag nem vesz igénybe), míg a többiek, ennek megszerzését most iktatják törekvéseik sorába. (Magyar törvények: 1922 : XX. tc., 1929 : XI. tc., 9300/1935. V. K. M. R.)

A pár évtizedes könyvgyűjtés eredményeképp ezekben a könyvtárakban olyan nagy értéket képviselő könyvanyag van együtt, amely egyfelől más könyvtárakban egyáltalában nem található meg, másfelől olyan cél szempontjai szerint gyűjtetett, amelynek elsőrendű kulturális jelentősége van minden államon belül. Megtalálhatók elsősorban minden országnak saját törvény és rendelettárai, országgyűlési nyomtatványai, a multa vonatkozólag is a lehető legnagyobb teljességre való törekvéssel. Hivatalos lapok gyűjteményei, költségvetések és zárszámadások, külföldi államoknak a csereviszony útján megküldött nyomtatványai (amelyek egyébként, kivéve egy pár vezető állam nyomtatványait, elsősorban törvénytárait és költségvetéseit, legnagyobb-részt holt anyagot képviselnek — s a feldolgozás, még azokban a könyvtárakban is, ahol ez a leggondosabban történik, csak egész külsőleges lehet, míg a tartalmi feldolgozásról már az anyag nagyságára s a támasztott nyelvtudási igényre való tekintettel is le kell mondani). A felsorolást folytatva: diplomáciai okmánytárak, a Népszövetség kiadmányai, a Smithsonian Institution által küldött sokoldalú gazdag anyag; ezeken kívül a közjog és közigazgatásjog egész anyaga (különös figyelemmel kísért részproblémák: parlamenti jog, választójog stb.). Nemcsak az egyes nagyobbjelentőségű törvények magyarázatos kiadásai, hanem a jogtudomány egész területe, a társadalomtudományok, a történelem, de ezenkívül a filozófiai tudományok reprezentatív művei is. A politikai és társadalmi mozgalmak irodalmát szükségképen itt kell találunk, a demokratikus fejlődés ideje alatt azért, mert ennek a rendszernek meggyőződése szerint egyik párt sem volt a politikai bölcsesség kizárólagos birtokában, a totális állam parlamenti könyvtárában pedig, hogy az ellenséges ideológiák ismerete mellett könnyebben lehessen azokkal szemben a küzdelmet felvenni. A felsorolásból kitűnőleg

ezek a könyvtárak gyűjtenek mindent, ami szellemtudomány, a jogi és társadalmi tudományok különös előnyben részesítésével, sőt a technika mai fejlettsége és az egész modern életet meghatározó döntő befolyása mellett szükségképen még technikai munkák is egyre inkább helyet kérnek maguknak a parlamenti könyvtárakban. Ez a gyűjtés természetesen a leggondosabb válogatást igényli, mert hiszen csak az egy évi német könyvtermelés a jogi és államtudományok területén, 1928-ban kiszámított átlag szerint 35.000 márkát tett ki.

Amidőn a parlamenti könyvtárak helyét a többi könyvtárak rendszerében ki akarjuk jelölni, tisztában kell lennünk azzal, hogy az így nyert megállapítások a parlamenti könyvtárakra általánosságban érvényesek s minden egyes könyvtár csak valamely adott állam összes kultúrintézményeinek funkcióösszefüggéséből érthető meg maradéktalanul. Az élő és ható könyvtárak típusokba osztása — különösen az olvasóközönséghez és tudományos világhoz való viszonyában — egyfelől kultúrszociológiai, másfelől szellemtörténeti feladat. A könyvtárak valamely általános, illetőleg részleges tudományos vagy művelődési cél szellemében gyűjtött és rendezett olyan könyvgyűjtemények, amelyek rendszerint a cél szelleme szerint dolgozó könyvtárnokok közvetítésével állanak a hozzájuk forduló rendelkezésére. A sajátos cél szolgálatában a könyvtárnok könyveket válogat, gyűjt, feldolgoz, megőriz, előkészít és olvastat, — az olvasó az olvasás tényével s az abból folyó haszon (tudományos adat, ismeretszerzés, művelődés, lelki nemesedés) által hat a cél teljessége irányában, másfelől pedig a maga igényeivel, magatartásával irányítja a könyvtárnokok munkáját. Ez az azonos cél szellemében való egymásrahatás teszi ki a könyvtár életét. Van tehát egy cél, amelynek a könyvtár egész életét irányítania kell, ez határozza meg végső fokon közönségéhez és a többi kulturális intézményhez való viszonyát is. Van tehát egy olyan könyvanyag minden könyvtárban, amely nemcsak „ott van“, hanem oda tartozik, ott kell lennie, számítanak rá, hogy ott legyen, — van igazi olvasó s a cél szolgálatának hivatás tudatában élő könyvtárnok, — van igazi használata a könyvtárnak, a kitűzött cél szerinti. Ezeknek a tényezőknek időnkénti szerencsés konstellációja adja minden könyvtár végső létokát és értelmét.

A parlamenti könyvtárak a XIX. század folyamán kifejlődött nemzeti államok központi politikai könyvtárai — a kifejezést KIRSCHNERnek, a Reichstag főkönyvtárnokának tanulmányából veszem — s mint ilyenek, elsősorban az őket fenntartó, a törvényhozói hatalmat jelentő, a legfőbb politikai irányítást gyakorló parlamentek, — azután pedig valamely adott nemzet problémáinak megértését, jobb jövőjét irodalmilag munkálóknak s végül e törekvéseket utólag elméletileg feldolgozóknak könyvtárát képezik. Míg egy nemzeti könyvtár elsőrangú feladatának a nemzet könyvanyagának múzeális megőrzését tekinti, vagy egy nyilvános közkönyvtár a közművelődés céljait szolgálja, addig a parlamenti könyvtár célja, hogy valamely nép politikai életének, társadalmi problémáinak megértéséhez, jobb politikai berendezésének, vagy egyes kérdések jogilag való szabályozásának céljaihoz anyagot szolgáltatson, a törvényhozás s a politikai irányítás előjogait gyakorlók számára. Ez az a legmélyebben fekvő cél, amelynek már nemcsak a parlament, hanem az állam is csak eszköze. S ez a magyarázata, hogy a könyvtárak a parlamentárizmus intézményének háttérbe szorítása ellenére is tovább fejlődnek, amint azt Róma és Berlin példája igazolja.

Ezzel a meghatározással túlhaladtuk azt az álláspontot, amint hogy a tényleges fejlődés is rég túljutott rajta, amely a parlamenti könyvtárakat kizárólag a törvényhozók s a legszűkebb értelemben vett törvényhozás céljait szolgáló könyvtáraknak tekinti. A jogi könyvtár, — a legtágabb értelemben vett, elméleti és gyakorlati politika tudományos szakkönyvtárává fejlődött, amelynek feladata egyben a legmagasabb értelemben vett politikai műveltség céljait is szolgálja. Az előző elgondolás még hitt az ad hoc törvényhozó lehetőségében, ez utóbbinak alapján az a meggyőződés él, hogy az igazi törvényhozónak állandó, soha nem szűnő éberséggel kell nemes értelemben vett politikai beállítottságú szellemiségét ápolnia s állandó táplálékkal ellátnia. Ennek a célnak a szolgálatában mindaddig lesz minden kultúrállamon belül hivatása tudatában munkálkodó könyvtár, amíg egy nép politikai sorsáról maga akar gondoskodni és ehhez a művéhez fel akarja használni az emberi tudást is.

Az így kitűzött feladat értelmében gyűjti minden parlamenti könyvtár azokat a műveket is, amelyek más államoknak (népeknek) hasonló törekvéseit tárgyalják, mert mint példákából, azokból okulnia kell az egyre jobban összefüggő és egybefonódó Európában. Így az egyes parlamenti könyvtárak elsősorban azt a könyvanyagot tartalmazzák, amely saját államuk politikai berendezkedéseit, törvényeit, népeit, politikai és társadalmi törekvéseit, stb. tárgyalja (köteles példány fontossága). Másodsorban az egy kultúrkörön, politikai hatószférán belül lévő államok hasonló tartalmú könyveit. Így ezek a teljes tudományos gondossággal gyűjtött és feldolgozott könyvtárak együtt, elsőrangú forrásanyagot tartalmaznak az európai államok jog- és alkotmány-, politikai és diplomáciai történetét kutatók számára.

Ha valaki túlságosan tágnak vagy elvontnak találná a fenti célkitűzést, úgy azt kell felelnünk, hogy valamely intézmény szellemi meghatározó elvének felkutatása nem merülhet ki a logificatio post facta igénytelen szerepének vállalásában, hanem a csak organikus, reflexió nélküli fejlődés bizonyos pontján meg kell kísérelnie a különletet igazoló, az arra jogosító legmélyebb lényegnek feltárását, az abból folyó kötelezettségek levonását. A fenti megállapításon az a tény sem változtat, ha egyes parlamenti könyvtárak az itt kijelölt célnak akár az anyagi eszközök, akár a megfelelő személyzet hiányában vagy a fejlettség még kisebb foka következtében nem tudnak teljes mértékben megfelelni, mint ahogy nem változtat az sem, ha olvasóik nem ezen fentjelzett rendeltetése szerint használják.

Ennek a központi politikai könyvtárnak egész belső könyvtári politikáját és szolgálatának berendezését legszűkebb olvasó közönségéhez a parlament (a törvényhozó testület) tagjaihoz való viszonya határozza meg. A szolgálatot elsősorban a lehető gyorsaságra való törekvés jellemzi. Ebből a célból a könyvtár-technika legmodernebb elvei szerint kell dolgoznia, hogy a könyvbeszerzés és feldolgozás gyorsaságát minél inkább fokozza. A parlamenti könyvtár olvasójának a legújabb könyvanyagra van munkája közben szüksége s a jó parlamenti könyvtárnak naponként várja azt a legújabb könyvet, amelyik lényegest mond valamilyen égető politikai vagy társadalmi problémát illetőleg,

vagy legalább valamilyen részproblémának jobb jogtechnikai megoldásához segíthet hozzá.

A rendelkezésre álló könyvanyag gazdagabbá tétele céljából a csereviszony fejlesztésén és javításán kívül azért törekszik, — más okokat is figyelmen kívül hagyva — a köteles példányok előnyének megszerzésére, mert így valamely népnek összes politikai megnyilatkozásai együtt lesznek ezekben a központi politikai könyvtárakban, e területen nem kell a legjobbat keresve válogatnia, hanem mindent együtt őrizhet gyűjteményében. Másfelől ezáltal megoldást nyer a szépirodalmi művek gyűjtésének problémája is, ami azért fontos, mert különösen az utóbbi időkben megvolt a hajlandóság annak a politikai hatékonyságnak és társadalmi jelentőségnek lebecsülésére, amelyet a szépirodalom jelent.

A parlamenti könyvtárak (így a németbirodalmi, a szász, magyar, görög, stb.) különösen a háború előtti időkig adtak ki értékes nyomtatott katalógusokat, amelyeket azonban a háború óta egyre inkább felvált, — különböző, vita tárgyát képezhető okokból is — a havonként vagy nagyobb időközönként megjelenő, sokszor csak litográfiai úton előállított szaporulati jegyzékek kiadása.

Az olasz parlament kiadásában, de nem kizárólag annak szerkesztésében megjelenő 2—3 vaskos kötetből álló *Bolletino* minden félév végén nem csupán a beszerzett új könyvek címjegyzékét adja, hanem a könyvtárba járó folyóiratokat is kicédulázza, — beszámol az elmúlt félév jelentősebb politikai eseményeiről, egész részletesen az olasz törvényhozásról, valamint bő ismertetés keretében a jelentősebb államok legújabb, rájuk nézve érdeklő törvényhozásáról. A francia parlamenti könyvtár szerkesztésében és kiadásában megjelenő *Bulletin*, betűrendes tárgyi címszók alatt dolgozza fel a fontosabb külföldi államok törvényeit és rendkívül gondosan a currens folyóiratok és napilapok cikkeit is.

Ezek a kiadványok bizonyásagai annak, hogy a parlamenti könyvtárak olvasóikhoz való viszonyaikban nem elégszenek meg azoknak a feladatoknak gondos ellátásával, amelyek a könyvtár rendeltetéséből folynak, mint amilyenek a könyvtárt érdeklő új könyvanyag legteljesebb gonddal való figyelemmel

kísérése, az olvasóktól kapott kisebb és nagyobb meghatározott feladatok gyors ellátása, vagy a tárgyalás alá kerülő törvényjavaslatok előkészítése stb., hanem ezeken kívül céljának tekinti egyre fokozódó mértékben olyan dokumentációs anyag gyűjtését, bibliográfiai munkálatok elvégzését, publikálását, amelyek lehetővé teszik a törvényhozás tagjai számára a külföldi parlamentek munkájának állandó figyelemmel kísérését is.

A vázlatosan említett feladatokon kívül, a politikai művelődés eszméjét szolgálja akkor, amidőn anélkül, hogy passzív könyvtári politikáját feladná, felhasználva azt a személyesebb természetű viszonyt, ami egy nem nyilvános könyvtár tisztviselői és olvasói között van, igyekszik az érdeklődők figyelmét az érdeemesnek tartott könyvekre felhívni. Annak a ténynek felismeréséből kifolyólag viszont, hogy az egyes könyvtárakban az olvasók túlnyomó százalékban az utolsó tíz év könyvanyagát veszik igénybe, amely jelenség fokozottan érvényesül a mondotakból kifolyólag a parlamenti könyvtárakban, célszerű a legújabban beszerzett könyveket bizonyos időn keresztül a kézi-könyvtárban megfelelő módon kiállítani, hogy az olvasók azokat kézbevehessék s ne csak címek alapján legyenek az új beszerzésekről tájékoztatva. (Nem tekinthető azonosnak a szabadpolc rendszerrel, különböző okokból!)

A Madridban és Barcelonában 1935. évben tartott második nemzetközi könyvtárügyi és könyvészeti kongresszus elhatározta, hogy megszervezi a parlamenti könyvtárak nemzetközi állandó bizottságát, amely hivatva lesz arra, hogy az egyes parlamenti könyvtárak vezetői között állandó kapcsolatot létesítsen közös problémák megtárgyalása céljából. Ez a bizottság, mely a szak-könyvtárak albizottságának egyik alcsoportja, kérdőívvel fordult az összes parlamenti könyvtárhoz, amelyben különböző szükségesnek tartott javaslatokat terjesztett elő. Felvetette azt a kívánságot, hogy a kisebb államok könyvtárai minden ülésszak végén adjanak ki a törvényhozás munkájáról francia nyelvű összefoglaló áttekintést, mint amilyet Csehszlovákia és Lengyelország (újabban Románia) máris ad ki, lehetőleg azonos formátumban és a mutatók szerkesztési elvének egyformasága mellett. Szükségesnek tartja a népszövetségi könyvtárnak, mintegy központi parlamenti könyvtárrá való fejlesztését, ahol az egyes

parlamentek kiadványai hiány nélkül meg lennének. Szorgalmazza, hogy a hivatalos kiadványokról nyomtatott jegyzék jelenjen meg és azokat összpontosítva árusítsák. Szükségesnek jelenti ki, hogy a parlamenti könyvtárak az általános adminisztrációtól teljesen elválasztva, mint tudományos intézmények a törvényhozó testület közvetlen ellenőrzése alá kerüljenek.

Legtöbb figyelmet érdemel az említett albizottságnak a jogi dokumentáció egységesítésére vonatkozó javaslata. Ez a terv abból a megfontolásból indul ki, hogy az egyre nagyobb terjedelművé váló, állandó pótlásokkal ellátott törvény- és rendeletanyagot áttekinteni ma már jóformán lehetetlen. Éppen ezért egy olyan jelzési módot kellene lehetőleg az összes államokban azonosan keresztül vinni, amelynek alkalmazása mellett ugyanazon szám alatt együtt lenne valamely kérdésre vonatkozó egész törvényanyag, a legújabb éppúgy, mint az előzmények. A hivatalos lapban pl. minden törvény vagy rendelet kapna egy szisztematikus számot s az egyes törvényekről készült azonos formátumú különlenyomatokra csoportonként elő lehetne fizetni. Ideális megoldás volna, ha ezek a későbbi kiegészítő lapok valamelyik kérdés teljes kodifikációjához csatlakoznának (javasolják egyebek közt a hivatalos lapok és törvénytárak formátumának normalizálását is), amennyiben pedig ez nem volna lehetséges, az első lap felsorolná a kérdéses jogterület akkori állását s a lapok az ellenőrzés megkönnyítése céljából folytatólag lennének számozva.

Parlamenti könyvtáraknak a hatósági könyvtárakhoz (miniszteri könyvtárakra kell elsősorban gondolnunk) való viszonyát vizsgálva, elsősorban helyesbbíteni kell az eddig általánosan elfogadott azt az osztályozást, amely a parlamenti könyvtárakat a hatósági könyvtárak közé sorolta, bár kétségtelen, hogy nagyon sok rokonvonás van közöttük. Az elnevezésben rejlő pontatlanságtól eltekintve (a parlament nem hatóság), amint látjuk, a parlamenti könyvtárak, bár tudományos szakkönyvtárak, de rendkívül átfogó érdeklődéssel és gyűjtési területtel: politikai szellemtudományi könyvtárak. A hatósági könyvtárak kifejezetten szakkönyvtárak, amelyek egy szűk területre irányítják figyelmüket stb. (A különbségek felsorolását mellőzve még csak egyet emelünk ki: a német hatósági könyvtár pl. aktív: olvastat.

A hatóság tisztviselői közt a fontosnak tartott új könyvek, vagy folyóirat cikkeket az illetékes fórum körözteti, amelynek elolvasását az illető tisztviselőnek a kísérő aktszerű fedőlapon igazolnia kell.) E könyvtártípus egyébként különösen Németországban rendelkezik nagyértékű képviselőkkel s így érthető, hogy ott a parlamenti könyvtárak és a hatósági könyvtárak megkísérelték az együttműködés szabályozását. Munkaközösségeket (Arbeitsgemeinschaft) alakítottak a birodalmi, a porosz, a szász, majd az ő példájuk alapján az osztrák hatósági, illetőleg parlamenti könyvtárak, anélkül azonban, hogy különösebb eredményt el tudtak volna érni. Az osztrák munkaközösség éppen ezért hamar meg is szűnt és helyére egy lazábban szabályozott együttműködés lépett a parlamenti könyvtár, a közgazdasági és társadalomtudományi anyagot gyűjtő könyvtárak között. Annyi kétségtelen, hogy a parlamenti könyvtáraknak érdeke a minisztériumi könyvtárakkal való együttműködés, amit egy példával illusztrálhatunk. A parlamenti könyvtár nem vásárolja meg pl. egy vámtarifa-tárgyalás alkalmával a külföldi államok vámtörvényeit és tarifáit, hanem a parlamenti tárgyalások idejére azokat kölcsön kéri a vonatkozó hatósági könyvtártól. Ilyen módon mentesül rendkívül költséges könyvek megvásárlásától, amelyeket később állandóan kiegészíteni úgy sem tudna s így azok, mint kísértékű holt anyagok, hevernének a magazin állványain. A hatósági könyvtárakkal való együttműködés előfeltétele természetesen, már amennyiben valamely államon belül azok fenntartása vagy felállítása szükséges és feladataikat már meglévő könyvtárak ellátni nem tudnák, hogy azok a kor színvonalán álló modern könyvtárakká fejlődjenek.

Bár a parlamenti könyvtárak nem nyilvános könyvtárak, nem zárkoznak el attól, hogy kutatók igénybe vegyék gazdag könyvanyagát. Az egyes könyvtárak szervezeti szabályai szerint a parlament tagjain kívül a könyvtár ingyenes látogatására igényt tarthatnak minisztériumi tisztviselők, bírák, egyetemi tanárok, más könyvtárak tisztviselői s majdnem mindenütt könyvtárigazgatói engedély alapján azok, akik igazolni tudják, hogy kutató munkájukhoz anyagot csak a parlamenti könyvtárban találhatnak. A porosz Landtag könyvtára például 18 ülőhelyes nyilvános olvasót tart fenn azért, hogy doktori disszer-

tációikat író egyetemi hallgatók a szükséges jogi munkákhoz hozzáférhessenek. A nyilvánosság problémáját a parlamenti könyvtáraknak a fejlődés bizonyos fokán egyre nagyobb gondal kell figyelnie és megoldania. Az olvasóközönség, amely helyet kér a parlamenti könyvtárakban, hivatkozik arra, hogy ezek a könyvtárak közpénzekből gazdagodtak és jogot formálnak azok használatára. Másfelől ezen formai érvelésen kívül rámutat arra, hogy bizonyos anyaghoz csak a parlamenti könyvtárakban juthatnak hozzá. Nyitott kapukat döngöttek. — Maga az intézmény, amely valamikor „hivatal“ volt csupán, szerény eszköz egy fel nem ismert és át nem élt cél szolgálatában, — a fejlettség egy bizonyos fokát elérve maga is törekszik arra, hogy olvasói legyenek, könyveit minél többen és a legarravalóbb közönség olvassa. Erre készíti fentebb ismertetett sajátos célkitűzése is. Előrelátható azonban, hogy a parlamenti könyvtárak politikájának irányításában két elgondolás fog ütközni, két könyvtárnok-típus fogja a maga igazát vitatni, az egyik, amelyik azt mondja, hogy a parlamenti könyvtárak kizárólag a törvényhozók rendelkezésére állanak és egy megfelelő időben kézbeadott könyv haszna igazolja azt a politikát, amely az intézmény minden energiáját maradéktalanul a törvényhozók szolgálatába állítja. A másik elgondolás szerint a parlamenti könyvtár a törvényhozás szolgálatát is jobban tudja ellátni, ha a nagyobb közön-séggel való érintkezés következtében elevenebb lesz és erejét naponként jelentkező könyvtári problémák megoldásával gyakorolni és fejleszteni fogja. Az nyilvánvaló, hogy a fokozottabb nyilvánosságra való törekvés mellett sem szabad soha elhomályosulni annak a ténynek, hogy a parlamenti könyvtárak első-sorban a törvényhozás számára rendeltettek s így a nyilvánosság korlátozásának azonnal be kell következnie, amidőn valamilyen érdek (például az épület biztonsága) azt követeli. Ezeket a korlátozó intézkedéseket természetesen a legteljesebb tapintattal kell foganatosítani, mert hogy egy adattal szolgáljunk arra vonatkozólag, milyen kényes probléma a könyvtárak és olvasóközönség közötti viszony, utalunk arra, hogy például vannak, akik a parlamenti könyvtárt azért nem kívánják igénybe venni, mert nem szívesen látogatnak olyan könyvtárt, ahol ők magukat másodosztályú olvasóknak érzik. Ez az olvasóközönség

homogeneitásának problémája a könyvtárpolitika szempontjából s a mi esetünkben például érveket szolgáltathat a nyilvánosság kiterjesztése ellen. A megoldás azonban egyszerű: a nyilvános olvasók teljes elkülönítése.

Természetes, hogy egy parlamenti könyvtár nem csinálhat propagandát nyilvános olvasója számára. Az egyetlen helyes út az lehet, ha könyvtárak, tudományos intézetek, egyetemi tanárok odaküldik azokat a kutatókat, akik számára a kutatási anyag legjobban a parlamenti könyvtárakban van együtt. Aktívabb könyvtárpolitikát annyiban folytathatnak ezek a könyvtárak, hogy könyvtárnokaik résztvesznek az egyes tudományos társulatok életében, esetleg folyóiratok szerkesztésében, ami által könyvtáron kívül is módjuk van azt a szerepet betölteni, amelyet *Ortega y Gasset* a mai kor könyvtárnokának kijelölt: olvasatni és egyben válogatni, szűrőnek lenni a könyvek áradata és az olvasóközönség között. Mondani is felesleges, hogy ezt a munkáját is éppúgy, mint egész könyvtárnoki hivatását a napi politikától teljesen távol kell végeznie.

Végül természetes, hogy ezek a politikai központi könyvtárak az egyes országok fontosabb problémacsoportjaival kapcsolatos dokumentációs munkába bevonhatók, ott felhasználhatók. Konkrét feladatok felsorolását mellőzve, hangsúlyoznunk kell azonban a felesleges és semmi különösebb jelentőséggel nem bíró bibliográfiák elszaporodását látva, de saját viszonyainkat is szem előtt tartva, hogy nemzeti kulturális érdek e téren is az azonos törekvéseknek a leghivatottabb intézmény körül való csoportosítása, mert egy célnak több rokonintézmény által való művelése, ha az nem irányítottan történik, az erők szétforgácsolását, nem pedig az eredmény sokoldalúságát és gazdagságát jelenti. Ez a terv nélküli munka ma már könnyebben elkerülhető, amennyiben könyvtárakról van szó, mint a múltban, mert nem indokolatlan optimizmus annak megállapítása, hogy a könyvtárak közötti vetélkedést egyre inkább egészséges és szolidáris együttműködésre való készség váltja fel.

TRÓCSÁNYI GYÖRGY.

Irodalom.

- LADEWIG, PAUL: Politik der Bücherei. Leipzig, 1912.
- LADEWIG, PAUL: Die Bibliothek der Gegenwart. Leipzig, 1923.
- MILKAU, FRITZ: Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Hrsg. von —. II. Bd. Bibliotheksverwaltung. Leipzig, 1933.
- MÜLLER, HUGO: Behördenbibliothek. Hrsg. von —. Berlin, 1925.
- FUCHS, WILHELM: Juristische Bücherkunde. 3., abermals stark verm. u. verb. Aufl. d. „Juristischen Literaturführers u. bibliographische Technik für Juristen“. Linz a. d. Donau, 1928.
- PREDEEK, ALBERT: Das moderne englische Bibliothekswesen. Leipzig, 1933.
- VORSTIUS, JORIS: Grundzüge der Bibliotheksgeschichte. Leipzig, 1935.
- Library of Congress and its activities*, The—. Washington, 1926.
- HEADICAR, B. M. A manuel of library organization. London, 1935.
- ORTEGA Y GASSET: Der Beruf des Bibliothekars. Europäische Revue, 1935.
- TOBOLKA, ZDENEK v.: De quelques problèmes relatifs aux bibliothèques parlementaires. Rapport préparé pour le IIe Congrès international des bibliothèques et de bibliographie.
- Comité des bibliothèques parlementaires —: I—IV. Résolution. Madrid, 1935.
- I—II. rapports de la Commission Provisoire pour la Rationalisation de la Documentation Juridique.*
- Actes du Comité International des Bibliothèques.* 8me Session Madrid—Barcelone 19—20, 30 mai 1935. La Haye, 1935.
- Minerva.* Jahrbuch der gelehrten Welt. 31. Jg. 1933. 1. Abt. 1—2. Bd. Berlin—Leipzig, 1933.
- Minerva-Handbücher.* Erg. zu „Minerva“, Jahrb. d. gelehrten Welt. 1—2. Bd. Berlin—Leipzig, 1929, 1932.